

Яна Просяннікова

Херсон

Лінгвокогнітивні механізми формування художнього порівняння в канадській поезії

У сучасній лінгвістиці лінгвокогнітивними механізмами формування художнього порівняння вважаються лінгвокогнітивні операції мапування знань із концептосфери об'єкта на концептосферу суб'єкта [Kovečses Z., p.167 –188]. Розуміння однієї області знань у термінах іншої здійснюється за допомогою різних видів мапувань: атрибутивного (осмислення подібності на ознаковому рівні (attribute mapping)), релятивного (виділення спільних відношень та дій між сутностями (relational mapping)), ситуативного (проведення аналогій між спільними ознаками, діями та подіями сутностей, що репрезентують життєві ситуації (situational mapping)) [Freeman, p. 643-666].

Мапування в даному дослідженні розглядається як лінгвокогнітивна операція формування художнього порівняння у віршованому тексті. В основі мапування лежить осмислення одного поняття у термінах іншого в межах різних концептуальних областей знання або ж відшукування частини чи цілого в межах однієї й тієї самої концептуальної сфери на підставі їх схожості або подібності [Lakoff, p.16-24].

На те, що зіставлення сутностей проводиться різними шляхами, указували ще дослідники тропеїчних засобів в межах традиційної лінгвістики (Веселовський О.М., Тинянов Ю.М., Томашевський Б.В., Шкловський В.В., Шпет Г.Г.). Томашевський Б.В., в традиціях формального підходу до тропеїчних засобів, приділяв пильну увагу структурним різновидам художнього порівняння, вилучаючи художні порівняння, засновані на зближенні понять на підставі спільності ознаки (“лицо *белое*, как *снег*”) і спільності якості, вираженої в порівнянні дієсловом (наприклад, *холм возвышается, как башня*), а

також порівняння, в яких сутність суб'єкту і об'єкту виражена ситуацією. Окремого опису отримали поширені “порівняння-параболи”, в яких зіставляються “маленькі історії” [Томашевский 1996, с.210]. У межах когнітивістики існування різних когнітивних операцій проектування сутностей пояснюється тим, що “людина здатна не тільки ідентифікувати “індивідні об'єкти”, не тільки установлювати подібність між царинами, що сприймаються різними органами чуттів (явище синестезії: *твердий метал – твердий звук; тепле повітря – теплий тон*), а також установлювати спільність між конкретними і абстрактними об'єктами, матерією і духом (пор.: *вода тече – життя тече; час плине – думки плінуть* і т. ін.)” [Арутюнова 1998, с.8-10]. У наведених прикладах ідеться про те, що людина не стільки виявляє подібність, скільки створює її.

Отже, зупинимося більш детально на кожному з вищезазначених видів мапування. Атрибутивне мапування є лінгвокогнітивною операцією проектування ознак, якостей, властивостей, які притаманні сутності об'єкта будь-якого художнього порівняння на сутність суб'єкта. Такий вид мапування є найбільш простим, стійким механізмом, або лінгвокогнітивною операцією формування художнього порівняння, що спрямовує хід аналогії за чітко окресленим шляхом співвіднесення спільних ознак між сутностями художнього порівняння. Наприклад: “...*patience /Is longer than the lives of glaciers*” – “*терпіння, довше за життя льодовиків*” (A. Milton “*The natural history of elephants*”), “*perfect love is like a fair green plant*” – “*досконале кохання, як прекрасна квітуча рослина*” (A. Lampton “*The Growth of Love XI*”), “*The mystic river .../Untamable and changeable as flame*” - “*таємнича річка неприборкана і мінлива, як полум'я*” (C. Roberts “*Ave! (An Ode for the Shelley Centenary, 1892)*”).

У наведених рядках художнє порівняння має певну синтаксичну будову. Приклади містять конструкції з лексичною (like, as) або граматичною (longer than...) експлікацією порівняння. Але їх спільною рисою є процес проведення аналогій між суб'єктом і об'єктом на основі спільності ознаки, яка в поетичному рядку репрезентована прикметником у подвійній функції:

синтаксичній – означення (attribute) та стилістичній – висунення: “...with a smile as **golden** as the dawn” - “з золотавою посмішкою, як зоря” (A. Lampman “Comfort of the fields”), “Our thoughts as **sweet** and **sumptuous**/ as her flowers”- “наші думки солодкі і пишні, як її квіти” (A. Lampman “On the Companionship with Nature”).

Номінативні одиниці golden, sweet, sumptuous слугують ідентифікації основи порівняння, яка обмежує проведення аналогії, окреслює її хід, прокладає траєкторії інтерпретації такої дій.

Релятивне мапування – це порівняння відношень причинно-наслідкового характеру, що обумовлює наявність у сутностях суб’єкта та об’єкта компаративного блоку схожих емоцій, станів та дій. [Белехова 2002, с. 222]. Для приклада розглянемо рядок з вірша Ч.Робертса “The Potato Harvest” : “... and the day fades out like smoke” – “... і день зникає, як дим”. У сутності суб’єкта “the day” – “день” немає жодної спільної ознаки або якості, яка хоч якоюсь мірою відповідала б ознакам сутності об’єкта порівняння “smoke” – “дим”, проте зміст цього образу є зрозумілим для сприйняття. Це досягається шляхом порівняння відчуття, що виникає у людини при спостереженні за розсмоктуванням, поступовим зникненням диму, з аналогічним відчуттям при спогляданні за плином і закінченням світлового дня, відчуття остраху, яке виникає в результаті розуміння, що все коли-небудь зникає без вороття, швидкоплинності життя, і головне усвідомлення того, що ці процеси невідконтрольні жодній людині в світі.

На релятивному рівні мапування в царинах сутностей, що можуть утворювати опозицію конкретне / абстрактне та навпаки, виокремлюється спільна дія, емоція або стан, які стають основою порівняння, забезпечуючи спрямований рух думки під час осмислення й інтерпретації поетичного образу.

Як свідчать приклади, художні порівняння сформовані шляхом атрибутивного та релятивного мапування мають порівняно невеликий обсяг (від одного поетичного рядка до строфи). Як правило, вони виражені словосполученням, простим або складним реченням.

Поряд із атрибутивним та релятивним видами мапування виокремлюється особливий вид аналогії між подіями та ситуаціями. Ситуативним мапуванням називається співставлення ситуацій, подій типових для суб'єкта художнього порівняння, із ситуаціями, подіями об'єкту [Белехова 2002, с.138-141]. Прикладом ситуативного мапування може слугувати цитата з вірша С.Болстер *“Many have written poems about blackberries”*, яке виявляється у проектуванні ситуації збирання ягід на ментальний стан людини : *“The bushes themselves ramble like a grandmother’s sentences”*. Під час збирання ягід у полі зору людини то з'являються, то зникають ягідні кущі, вони блукають навколо нас. Для того, щоб назбирати гарний ягідний врожай необхідно зосереджуватися на певному об'єкті (кущі) і обирати стиглі цілі ягоди, так само під час спілкування у літніх людей в пам'яті спливають і зникають (блукають) думки, спогади, часто не пов'язані між собою і для адекватного спілкування з оточуючими виникає потреба у ретельному і зосередженому відборі інформації, що інколи не вдається в силу фізичних вад, які виникають у похилому віці.

Використана література

- Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека/ Н.Д. Арутюнова. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 896с.
- Белехова, Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект [Рукопис] : дис. ... д-ра філол. наук: 10. 02. 04 / Л.І. Белехова ; Наук. консультант д-р філол. наук проф. О.П. Воробйова. – К : КНЛУ, 2002. – 391 с.
- Белехова Л.І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект/ Л.І. Белехова. – Херсон: Айлант, 2002. – 368 с.
- Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика. Классический учебник/ Б.В. Томашевский . – М.: Аспект-Прогресс, 1996. – 334 с.
- Шкловский В.В. Гамбургский счет: Статьи, воспоминания, эссе/ В.В. Шкловский. – М.: Советский писатель, 1990. – 544 с.
- Шпет Г. Г. Сочинения/ Г.Г. Шпет. – М.: Изд-во “Правда”. Приложение к журналу “Вопросы Философии”, 1989. – 604 с.

Freeman M. Metaphor making meaning: Dickinson's conceptual universe // Journal of Pragmatics. – 1995. – № 24. – P. 643-666.

Kovečses Z. Metaphor: Does it constitute or reflect cultural models? // Metaphor in Cognitive Linguistics. Selected Papers from the Fifth International Cognitive Linguistics Conference / Ed. by R.W. Gibbs, G.J. Steen. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. – 1997. – P. 167 –188.

Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live by. – Chicago: Chicago Univ. Press, 1980. – 242 p.